

Rechtbank Den Haag

Zaaknummer: C/09/571932 2019/379

Zitting: 15 december 2020

PLEITNOTITIE 8

Toewijsbaarheid van de vordering – deel 3

inzake:

1. Vereniging Milieudefensie

zowel voor zichzelf, als in haar hoedanigheid van procesgevolmachtigde en vertegenwoordiger van de mede-eisers die zijn vermeld op **bijlage A**, welke bijlage aan de dagvaarding is gehecht en daar deel van uitmaakt, gevestigd te Amsterdam;

2. Stichting Greenpeace Nederland,

gevestigd te Amsterdam;

3. Landelijke Vereniging tot Behoud van de Waddenzee, gevestigd te Harlingen;

4. Stichting ter bevordering van de Fossilvrijbeweging, gevestigd te Amsterdam;

5. Stichting Both ENDS, gevestigd te Amsterdam;

6. Jongeren Milieu Actief, gevestigd te Amsterdam;

7. Stichting ActionAid, gevestigd te Amsterdam

Eisers

Hierna ook te noemen: "Milieudefensie c.s."

Advocaten: mr. R.H.J. Cox

mr. D.M.J. Dexters

mr. A.J.M. van Diem

mr. S.J. Keuls

Contra

Royal Dutch Shell plc

Gevestigd te 's Gravenhage

Gedaagde

Advocaten: mr. D. Horeman

mr. J. de Bie Leuveling Tjeenk

mr. N.H. van den Biggelaar

PAULUSSEN
ADVOCATEN

Edelachtbaar College,

1.d De noodzaak van het behalen van de CO₂-reductiedoelen in 2030

1. Nu eens te meer duidelijk is geworden dat RDS met haar concernbeleid geen absolute emissiereducties met de Shell groep zal bereiken, laat staan dat sprake zou zijn van de absolute emissiereducties die nodig zijn, wil ik kort toelichten waarom het zo essentieel is dat onmiddellijk door RDS wordt aangevangen met vergaande absolute CO₂-reducties en waarom het zo belangrijk is dat al in 2030 zeer drastische CO₂-reducties hebben plaatsgevonden. Het bereiken van het netto nulpunt is namelijk niet voldoende, belangrijker nog is het reductiepad dat gevolgd wordt om op het netto nulpunt uit te komen.
2. Dat heeft te maken met het maximale koolstofbudget dat nog beschikbaar is voordat de in de atmosfeer cumulerende CO₂ een concentratieniveau van 430 ppm bereikt dat tot een opwarming van 1,5°C of meer zal leiden. Op het moment dat dit maximale koolstofbudget op is, moet de wereld het netto nul punt hebben bereikt. Zodra het budget op is mogen er door de mens namelijk netto geen CO₂ emissies meer aan de atmosfeer worden toegevoegd. Daarom moet tijdig binnen het gegeven maximum koolstofbudget het netto nulpunt worden bereikt.
3. Op dit moment belopen de jaarlijkse mondiale CO₂ emissies 40 Gt CO₂ per jaar.¹ Ieder jaar dat de CO₂ emissies op dit niveau blijven, gaat er dus 40 Gt van het koolstofbudget af. Indien de mondiale CO₂ emissies volgend jaar stijgen dan gaat er volgend jaar meer dan 40 Gt van het budget af en moet dus sneller het nulpunt worden bereikt. Indien de emissies volgend jaar dalen dan gaat er volgend jaar minder dan 40 Gt CO₂ van het budget af en kan het nulpunt later worden bereikt. Dat is het principe.
4. Tegen de achtergrond van dit principe is het goed te weten dat er voor een 50% kans op een opwarming van 1,5°C, vanaf 2017 naar beste inschatting nog een koolstofbudget beschikbaar was van 580 Gt CO₂, aldus het IPCC.² Inmiddels zijn al drie jaren verstreken dus zijn van die 580 Gt CO₂ al 120 Gt CO₂ verbruikt. Het budget is nu dus nog maar 460 Gt CO₂.
5. Bij gelijkblijvende jaarlijkse CO₂ emissies van 40 Gt CO₂, is dat budget van 460 Gt binnen 12 jaar op. Als de CO₂ emissies jaarlijks verder zullen stijgen, dan is dit budget natuurlijk sneller op dan in 12 jaar. Indien de CO₂-emissies vanaf nu echter ieder jaar gaan dalen, dan hebben we meer dan 12 jaar de tijd om de wereld volledig klimaatneutraal te krijgen.
6. Indien we het met dit zeer beperkte budget van 460 Gt tot 2050 willen kunnen uitzingen, zodat we niet 12 maar 30 jaar de tijd hebben om de wereld klimaatneutraal te maken, dan moeten in 2030 de jaarlijkse CO₂-emissies in absolute omvang met minimaal 45% zijn teruggelopen ten opzichte van het emissieniveau van 2010. Dat volgt uit het IPCC rapport over 1,5°C uit 2018,

---

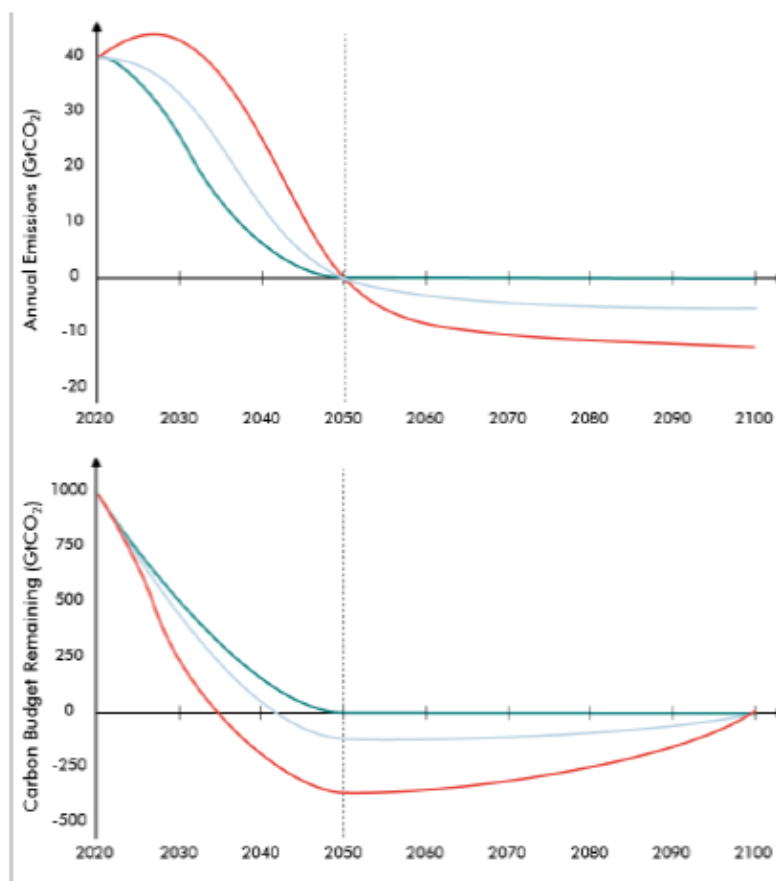
¹ Zie de hierna te behandelen figuren

² Productie 135, IPCC SR15 rapport uit 2018, Summary for Policymakers, p.12, C.1.3.

dat in de dagvaarding uitvoerig besproken is.³ Ieder jaar dat er niet gereduceerd wordt betekent dat er in 2030 nog een groter percentage gereduceerd moet zijn dan 45%. Feitelijk moet dit reductiepercentage voor 2030 nu ook al weer hoger zijn, omdat er sinds 2017 drie jaar lang geen emissiereducties hebben plaatsgevonden.

7. In het rapport van Carbon Tracker dat als productie 282 is ingebracht, is het voorgaande met een voorbeeld gevisualiseerd (p.7). In dit voorbeeld is gebruik gemaakt van een hypothetisch koolstofbudget van 1.000 Gt CO₂. Tegen de huidige emissie-uitstoot van 40 Gt CO₂ per jaar zal een budget van 1.000 Gt in 25 jaar tijd opgesoupeerd zijn. Tegen die achtergrond laten de onderstaand figuren uit het Carbon Tracker rapport zien wat het gevolg is van het nemen van verschillende reductieroutes naar hetzelfde netto nulpunt in 2050. Deze figuren laten daarmee zien waarom het zo belangrijk is dat in de komende 10 jaar de grootste reducties plaatsvinden. Ik zal uw rechtbank door deze figuren heen leiden.

Figure 2. a) Global annual net carbon emissions (Top), and b) Remaining carbon budget (bottom) to 2100, for three illustrative scenarios reaching net zero in 2050.

Source: Carbon Tracker analysis. Notes: Schematic diagrams with approximate y-axis values.

³ Dagvaarding, par. 733-756

8. Deze beide figuren (figuren 2a en 2b uit het Carbon Tracker rapport) moeten in samenhang met elkaar worden beschouwd. De bovenste figuur geeft voor drie scenario's de jaarlijkse emissies weer. De onderste figuur laat zien wat er in ieder van die scenario's gebeurt met het koolstofbudget.
9. In de bovenste figuur wordt met de donkergroene lijn het eerste emissiescenario aangegeven. In dit groene emissiescenario wordt er meteen gereduceerd en worden de eerste 10 jaar ook gebruikt om de CO₂-emissies fors te reduceren. Het nulpunt wordt bereikt in 2050 en hetgeen cumulatief aan CO₂ in de periode van 2020-2050 wordt uitgestoten is het oppervlak onder de groene lijn (het oppervlak onder de groene lijn in de bovenste figuur, tot aan de x-as en de y-as). De cumulatieve emissies in dit scenario passen binnen het in dit voorbeeld gebruikte maximale koolstofbudget van 1.000 Gt CO₂. Dat dit koolstofbudget niet wordt overschreden kan in de onderste figuur worden afgelezen, waar te zien is dat de donkergroene lijn nooit onder het nulpunt geraakt. In dit scenario wordt dus tijdig binnen het gegeven koolstofbudget het nulpunt in 2050 bereikt.
10. Het tweede scenario is met de lichtblauwe lijn in de bovenste figuur aangegeven. In het lichtblauwe scenario wordt de eerste jaren veel minder gereduceerd en wordt pas later versneld. Ook dit scenario komt in 2050 op het netto nulpunt uit maar het koolstofbudget is blijkens de onderstaande figuur al kort na 2040 uitgeput. Er wordt in dit scenario op weg naar het netto nulpunt in 2050 daardoor cumulatief meer uitgestoten dan het koolstofbudget toelaat. De omvang van de CO₂-emissies die in dit scenario teveel worden uitgestoten ten opzichte van het groene scenario, zijn kenbaar uit het oppervlak in de bovenste figuur tussen de groene en de blauwe lijn over de periode 2020-2050. De consequentie daarvan is dat het lichtblauwe scenario tot een grotere opwarming zal zorgen dan het groene scenario en dat deze extra opwarming alleen ongedaan gemaakt zou kunnen worden als na 2050 sprake zou zijn van negatieve CO₂-emissies, vandaar dat de lichtblauwe lijn na 2050 onder de horizontale nul-as doorloopt. Wat teveel voorafgaande aan 2050 in de atmosfeer is terecht gekomen, zou dan na 2050 weer uit de atmosfeer verwijderd moeten worden.
11. Over die negatieve emissies heeft Milieudefensie c.s. in de dagvaarding toegelicht dat het onbewezen technologie betreft, waarvoor het IPCC en UNEP ook waarschuwen, evenals onder meer de European Academies Science Advisory Council, dat hier een specifiek rapport over heeft geschreven.⁴ Het rapport van deze European Council is als productie 304 in het geding gebracht. In de dagvaarding is tevens toegelicht dat en waarom ook in de Urgenda zaak is geoordeeld dat niet van negatieve emissietechnologieën mag worden uitgegaan bij het bepalen van het emissiereductiepad.⁵ Meer in het bijzonder wordt door Milieudefensie c.s. verwezen naar de door het Gerechtshof gebruikte citaten uit het rapport van genoemde European Council (rechtsoverweging 49 van het arrest) die Milieudefensie c.s. hier over neemt en die dus als hier herhaald en ingelast moeten worden beschouwd. Tevens wordt op het punt

---

⁴ Dagvaarding par. 757-765 en productie 304

⁵ Ibid

van het gevaar van negatieve emissies verwezen naar de conclusie van plv PG Langemeijer en AG Wissink in hun conclusie in de Urgenda zaak.⁶

12. Keer ik terug naar de besproken figuren en meer in het bijzonder de nog niet behandelde rode lijn in die figuren. De rode lijn in de bovenste figuur laat zien wat er bij een koolstofbudget van 1.000 Gt gebeurt (dat is dus een veel groter budget dan het werkelijk beschikbare koolstofbudget) als de CO₂ emissies voorlopig blijven stijgen en tot circa 2035 boven de 40 Gt per jaar blijven uitkomen. Dan is blijkens de onderste figuur het koolstofbudget al rond 2035 uitgeput en zijn de cumulatieve emissies tot aan 2050 nog weer veel groter dan in geval van de lichtblauwe lijn en zal de opwarming dus ook weer veel verder oplopen dan in het lichtblauwe scenario. Dit tenzij er in de toekomst sprake zou zijn van haalbare, betaalbare en mondiaal opschaalbare en langdurig te operationaliseren technologieën die enorme hoeveelheden emissies na 2050 uit de lucht halen en die veilig ondergronds opgeslagen zouden kunnen worden. Als gezegd mag daar niet vanuit gegaan worden en zijn in de dagvaarding ook andere natuurkundige, biochemische, technologische en economische redenen besproken waarom, mede indachtig de maatschappelijk zorgvuldigheid en het voorzorgsbeginsel, niet van negatieve emissies mag worden uitgegaan.⁷
13. Ook Carbon Tracker refereert bij haar uitleg van bovenstaande figuren aan de grote gevaren die verbonden zijn aan het lichtblauwe scenario en met name het rode scenario. Door in deze scenario's buiten het koolstofbudget te treden en afhankelijk te worden van negatieve emissies wordt de temperatuurdoelstelling (al dan niet tijdelijk) overschreden met alle gevaren van dien voor kantelingen in het klimaatsysteem, aldus Carbon Tracker. Ik citeer:
- “Following the red instead of the blue (or green) pathway in Figure 2b also increases the degree of temperature “overshoot” – where global temperatures rise above the target temperature, before subsequent assumed efforts to bring them back by 2100. This may trigger positive feedback loops in the climate system, reducing the benefits of natural sinks, and requiring even greater carbon removal; in practice it may not be possible to undo the temperature overshoot at all.”*⁸ (einde citaat)
14. Carbon Tracker wijst hier dus nog eens in het bijzonder op de grotere opwarming die van overschrijden van het koolstofbudget het gevolg zal zijn en de consequenties die dat voor het klimaatsysteem kan hebben, zelfs – en dat is zeer hypothetisch - als een deel van die overschrijding later deze eeuw ongedaan gemaakt zou kunnen worden via negatieve emissies. De tussentijdse te hoge opwarming kan dan al tot onomkeerbare kantelingen in het klimaat leiden. Dit punt van te hoge opwarming op de korte termijn en de gevolgen die dat heeft, wordt ondermeer ook door UNEP gemaakt in het rapport dat als productie 211 is overgelegd (p.xiii en xvi) en dit punt en het betreffend rapport van UNEP is ook door de rechtbank in de Urgenda zaak besproken en van belang geacht (rov 4.30 onder 6 en ook 2.32).

---

⁶ Conclusie plv. PG Langemeijer en AG Wissink, par. 4.58-4.67, 4.75, 4.143, 4.148-150, 6.8

⁷ Dagvaarding par. 757-765

⁸ Productie 282, p.7

15. Wat met dit alles duidelijk is geworden is dat het te kiezen reductiepad en het te bereiken tussenstation in 2030 dat daarmee samenhangt, uiteindelijk in grote mate bepaalt hoeveel cumulatieve emissies worden uitgestoten tot 2050. Ook is verduidelijkt dat het deze cumulatieve emissies zijn die bepalen hoeveel de aarde verder zal opwarmen. Het te kiezen reductiepad en het daarmee samenhangende tussenstation in 2030 bepaalt verder in hoge mate of het koolstofbudget overschreden zal worden en, zo ja, of dientengevolge de te hoge opwarming die daarvan het gevolg zal zijn later nog zal moeten worden teruggebracht via de onbewezen technologie van negatieve emissies.
16. Om al deze redenen is het cruciaal dat op mondiaal niveau de doelstellingen voor 2030 worden gehaald en dat het emissiegat voorafgaande aan 2030 gedicht wordt. Dat is ook de mondiale doelstelling.
17. Een vergelijkbare uitleg aan de hand van verschillende soortgelijke figuren is ook terug te vinden in de uitspraak van de rechtbank in de Urgenda zaak en in de conclusie van de plv. PG Langemeijer en AG Wissink in die zaak, beide zeer lezenswaardig.⁹
18. Kom ik nu te spreken over het emissiereductiepercentage van 45% dat door Milieudefensie c.s. primair voor 2030 is gevorderd. Dit emissiereductiepercentage is nodig voor een proportionele bijdrage van RDS aan het voorkomen van een gevaarlijke klimaatverandering.

2. Het primair gevorderde emissiereductiepercentage van 45% in 2030

19. Primair vordert Milieudefensie c.s. een absolute emissiereductie van RDS van 45% in 2030. In de dagvaarding is de wetenschappelijke grondslag voor deze noodzakelijke emissiereductie toegelicht in hoofdstuk XI. Die wetenschappelijke toelichting is inhoudelijk niet betwist door RDS. Zoals in de dagvaarding en hiervoor verduidelijkt, is een mondiale emissiereductie van 45% per 2030 noodzakelijk om een 50% kans te behouden dat de opwarming tot 1,5°C kan worden beperkt. Met een 45% reductie wordt tevens een kans van 85% bereikt dat de opwarming tot 2°C beperkt blijft. Omgekeerd geldt dat met een 45% reductie in 2030 er een kans van 50% is dat de opwarming hoger zal zijn dan 1,5°C en dat er een 15% kans is dat de opwarming zelfs hoger zal zijn dan 2°C.
20. De reden waarom ondanks een 45% reductie in 2030, de opwarming toch hoger kan uitkomen dan 1,5°C of zelfs 2°C, is dat er tot op heden al teveel CO₂ emissies in de atmosfeer zijn gecumuleerd. Dit heeft alles te maken met het feit dat het afgelopen decennium de mondiale emissies zijn blijven stijgen in plaats van dalen. Dat Milieudefensie c.s. aan RDS een groot verwijt maakt op dat punt, is al in het openingspleidooi toegelicht.
21. Bij die 50% kans om de opwarming te beperken tot 1,5°C, hoort het hiervoor besproken Carbon Budget dat per 2017 nog 580 Gt betrof maar dat, als gezegd, alweer fors is afgenomen vanwege het feit dat ook de afgelopen drie jaren de mondiale CO₂ emissies zijn blijven stijgen.

---

⁹ Conclusie plv PG Langemeijer en AG Wissink onder 4.57-4.67 en rechtbank onder 2.32 en onder 4.32-4.34

22. Zoals hiervoor al toegelicht is het volgens het Science Based Target Initiative (dat gesteund wordt door het VN Klimaatsecretariaat en dat een samenwerking is tussen onder meer het UN Global Compact en het CDP project) best practice om voor bedrijven minimaal dezelfde reductiedoelstellingen voor 2030 te gebruiken als die welke op mondiaal niveau gelden. Omdat in 2030 de mondiale emissies met 45% moeten zijn afgenomen, geldt datzelfde percentage als best practice ook voor individuele bedrijven.
23. Diezelfde aanpak kan ook worden teruggevonden in het laatste rapport uit 2020 van het Internationaal Energie Agentschap, dat als productie 336 door Milieudefensie c.s. in het geding is gebracht en dat het scenario beschrijft dat het IEA aanduidt als het “Net Zero Emissions by 2050 (NZE2050)” scenario. Daarover kort het volgende.
24. Ten eerste stelt het IEA in dit rapport geheel in lijn met het betoog van Milieudefensie c.s. dat het komende decennium kritiek is voor de netto nul doelstelling in 2050 en dat daarom het halen van de noodzakelijke emissiereducties in 2030 cruciaal is. Het IEA zegt daarover (citaat):
- “Decisions over the next decade will play a critical role in determining the pathway to 2050. For this reason, we examine what the NZE2050 would mean for the years through to 2030.”*¹⁰
(einde citaat)
25. Vervolgens stelt het IEA dat ook in de energiesector het mondiaal geldende percentage van een 45% reductie in 2030 moet worden gebruikt en dat dus ook de emissies in de energiesector met 45% moeten dalen (citaat):
- “Total CO₂ emissions would need to fall by around 45% from 2010 levels by 2030, meaning that energy sector and industrial process CO₂ emissions would need to be around 20.1 Gt [.]”*¹¹
26. Het IEA past het mondiale emissiereductiescenario van 45% per 2030 dus toe op de energiesector. Deze toepassing steunt de aanpak van het Science Based Target Initiative dat ditzelfde percentage vervolgens toepast op individuele (energie)bedrijven. Deze vertaalslag van mondiaal naar sectoraal en van sectoraal naar bedrijfsniveau, ligt ook voor de hand. Het ligt voor de hand omdat binnen de energiesector geen afspraken bestaan over welk bedrijf of welk deel van de energiesector welke bijdrage zal leveren aan het halen van de 45% reductiedoelstelling voor 2030. In dat geval ligt het voor de hand dat ieder energiebedrijf zich aan hetzelfde reductiepercentage van 45% moet houden. Dit is immers bij gebrek aan afdwingbare andere afspraken, de enige manier om zeker te stellen dat ieder bedrijf zijn proportionele bijdrage levert en het doel gehaald kan worden.
27. Deze zelfde hier gevolgde logica is ook in de Urgenda zaak door rechtbank, Hof en Hoge Raad toegepast. Dat is belangrijk te constateren omdat het toont wat rechtens in situaties zoals deze de te kiezen aanpak behoort te zijn. De Urgenda aanpak is daartoe een goed voorbeeld omdat het in die zaak gehanteerde reductiepercentage van minimaal 25% in 2020 een reductiepercentage was waarvan wetenschappelijk was bepaald dat dit percentage door de

---

¹⁰ Productie 336, p.1

¹¹ Productie 336, p.1

groep van ontwikkelde landen, de zogeheten de Annex I-landen, gezamenlijk gehaald zou moeten worden. Daarbij is door de wetenschap niet aangegeven dat dit percentage door ieder land afzonderlijk zou moeten worden gehaald. Ook de ontwikkelde landen zelf hebben nimmer gesteld dat ieder van hen afzonderlijk dit percentage per 2020 zou moeten halen. Niettemin heeft rechtbank, Hof en Hoge Raad dit toch vertaald naar een individuele verplichting van de Nederlandse Staat. Het is onder meer goed terug te lezen in de uitspraak van het Gerechtshof, ik citeer het Hof:

“60. De Staat heeft verder betoogd dat het emissiereductiepercentage van 25-40% in 2020 is bedoeld voor de Annex I-landen als geheel, en daarmee niet als uitgangspunt kan worden genomen voor de emissiereductie die een individueel Annex I-land zoals Nederland zou moeten realiseren. De Staat heeft echter niet onderbouwd waarom voor Nederland een lager emissiereductiepercentage zou moeten gelden dan voor de Annex I-landen als geheel. Dat ligt niet voor de hand uitgaande van een verdeling naar rato van het bbp per hoofd van de bevolking, die onder meer in de Effort Sharing Decision van de EU als uitgangspunt is genomen bij de verdeling van de emissiereductieverbintenis van de EU over de lidstaten [...] Naar mag worden aangenomen behoort het bbp per hoofd van de bevolking van Nederland tot de hoogste van de Annex I-landen, en ligt het in ieder geval boven het gemiddelde van die landen [...] Er kan derhalve worden uitgegaan dat wat voor de Annex I-landen als geheel geldt, tenminste ook voor Nederland zou moeten gelden.”¹² (onderstreepte woorden zijn door het Hof in schuine letters weergegeven)

28. Het Hof beredeneert hier de facto dat Nederland een van de rijkste landen is, per hoofd van de bevolking relatief veel uitstoot en daardoor een meer dan gemiddelde verantwoordelijkheid heeft. Aldus dient Nederland minimaal het emissiereductieniveau aan te houden dat voor de groep van ontwikkelde landen als geheel geldt.
29. Deze redenering van het gerechtshof (die door Langemeijer en Wissink wordt gesteund)¹³ leent zich zeer goed voor toepassing in deze zaak tegen RDS omdat RDS een van de grootste en rijkste CO₂ vervuilers is in de wereld, RDS zowel voor het verleden als voor de toekomst verantwoordelijk is voor een zeer grote wereldwijde CO₂-vervuiling en RDS ook de capaciteit heeft om vergaande emissiereducties te bewerkstelligen en daarvan de zwaarste lasten te dragen.
30. Dit zijn ook allemaal afwegingscriteria die in de Oxford studie terugkomen als zijnde criteria die in de verschillende klimaatprotocollen voor bedrijven gehanteerd worden. De aanpak van het gerechtshof, de aanpak van de bedrijfsprotocollen zoals geanalyseerd door Oxford University, de aanpak van het Science Based Targets Initiative en de aanpak van het IEA liggen dus allemaal in het verlengde van elkaar en laten zien dat RDS minimaal hetzelfde zou moeten doen als wat gemiddeld gezien mondiaal noodzakelijk is.
31. RDS is die mening overigens zelf ook toegedaan en gaat daarin zelfs nog een stap verder. RDS vindt namelijk zelf dat zij meer moet doen dan het mondiaal gemiddelde omdat zij net als de

¹² Gerechtshof, rechtsoverweging 60

¹³ Conclusie plv PG Langemeijer en AG Wissink par. 4.180-4.183

ontwikkelde landen tot dat deel van de mondiale samenleving behoort dat sneller dan het mondiaal gemiddelde kan bewegen en daarom sneller dan het mondiaal gemiddelde moet bewegen.

32. Een en ander blijkt onder meer uit de jaarlijkse presentatie van CEO Van Beurden van 16 april 2020. Die presentatie is door RDS als productie RK-32B overgelegd. Daarin stelt Van Beurden dat de mondiale samenleving wellicht tot circa 2060 de tijd heeft om op netto nul emissies uit te komen maar dat die delen van de mondiale samenleving die het doel sneller kunnen halen dit doel ook sneller moeten halen. In zijn woorden (citaat):

*“those that can move fast, must move fast”.*¹⁴

33. Van Beurden zegt daar meteen opvolgend bij dat het daarom voor de EU en het Verenigd Koninkrijk juist is om een doelstelling aan te houden van netto nul emissies in 2050, in een scenario dus waarin mondiaal pas in 2060 op netto nul emissies zou hoeven te worden uitgekomen. Van Beurden legt vervolgens uit dat niet alleen de ontwikkelde landen sneller moeten reduceren dan het mondiaal gemiddelde maar dat dit ook voor RDS zelf geldt omdat RDS tot dat deel van de mondiale samenleving behoort dat sneller kan bewegen en dus ook sneller moet bewegen. Hij stelt:

*“Global society, overall, may have until around 2060 to reach net-zero emissions. But Shell recognizes that it stands within a section of society that needs to move faster. And so that is what we intend to do. [...] By 2050, Shell intends to be a net-zero emissions energy business. And we will be net-zero emissions before 2050, if that is possible.”*¹⁵

34. Het is goed dat RDS vindt dat zij sneller kan en moet bewegen dan het mondiaal gemiddelde. Dat toont eens te meer waarom het opleggen van de mondiaal gemiddeld noodzakelijke CO₂-reductie van 45% in 2030 een passende invulling is van wat van RDS minimaal verwacht mag worden per 2030. Het toont ook dat Milieudefensie c.s. op dit punt niet overvragen en dat zij met haar vordering aan de gematigde kant is gebleven.
35. Ook op ander niveau overvraagt Milieudefensie c.s. niet. Zo heeft zij het basisjaar 2010 in haar vordering vervangen door het basisjaar 2019. Dat strekt tot voordeel van RDS. Ik licht dat toe, temeer omdat de rechtbank eerder ook de vraag heeft gesteld wat door Milieudefensie c.s. wordt bedoeld met het niveau van 2010 (vraag 1 van de email van de rechtbank van 8 september 2020).
36. In de dagvaarding is door Milieudefensie c.s. als basisjaar waartegen de emissiereductie moet worden afgezet, het jaar 2010 aangehouden. Dit is het basisjaar dat ook door het IPCC is gebruikt. Het IPCC spreekt immers over een reductie van 45% in 2030 ten opzichte van het basisjaar 2010.¹⁶ Dat betekent dus dat als in het jaar 2010 de mondiale CO₂-emissies

---

¹⁴ Royal Dutch Shell plc Responsible Investment Annual Briefing 2020, 16 april 2020, productie RK 032 B, p.5

¹⁵ Ibid, p.5 bovenaan

¹⁶ Productie 135, p.12 onder C.1.

bijvoorbeeld 36 Gt CO₂ bedroegen, dat de emissies in 2030 dan 45% lager moeten zijn dan die 36 Gt van 2010. In 2030 mogen de mondiale CO₂-emissies dan afgerond nog maar 20 Gt zijn.

37. Het referentiejaar 2010 heeft dus belangrijke waarde. In eerste instantie heeft Milieudefensie c.s. daarom dit door het IPCC aangehouden referentiejaar 2010 aangehouden. Wetenschappelijk gezien is dit ook de juiste benadering. De consequentie van handhaving van dit referentiejaar zou echter zijn dat RDS een veel grotere reductieopgave voor 2030 staat te wachten. Dit omdat haar emissies na 2010 nog zijn gegroeid, onder meer door de overname van de onderneming British Gas en de verdere groei in haar olie- en gasactiviteiten.
38. De consequentie van die emissiegroei die na 2010 heeft plaatsgevonden is dat RDS bij handhaving van het referentiejaar 2010, vanaf het huidige emissieniveau meer zal moeten reduceren dan 45% per 2030. Milieudefensie c.s. heeft er daarom voor gekozen om te volstaan met een emissiereductie van 45% ten opzichte van het laatst gecalculeerde emissieniveau van RDS en dat is het jaar 2019. Deze meer pragmatische aanpak ziet Milieudefensie c.s. ook terug in de klimaatprotocollen voor bedrijven die ook uitgaan van het laatste jaar waarover de relevante data beschikbaar zijn. Dat is dus 2019. Ook op dit punt wordt er door Milieudefensie c.s. dus beslist niet overvraagd.
39. Kom ik toe aan het punt dat Milieudefensie c.s. ten aanzien van de reductiedoelstelling van 45% in 2030 wel primair vordert dat deze geheel conform de IPCC norm wordt gerealiseerd. Dat wil dus zeggen zonder dat het aan RDS is toegestaan om voort te gaan met dezelfde of zelfs groeiende emissie-uitstoot en de emissies slechts te compenseren via bijvoorbeeld bosaanplant. Compensatie voor de uitstoot van de Shell groep kan dus niet worden toegestaan en de emissies van de RDS groep zullen dus in 2030 daadwerkelijk met 45% moeten zijn gedaald ten opzichte van het niveau van 2019. Het IPCC spreekt voor 2030 immers over een absolute 45% reductie en niet over een netto 45% reductie.
40. Dat sprake moet zijn van een volledige reductie van 45% per 2030 zonder mogelijkheid van compensatie is ook logisch. Voor het halen van de temperatuurdoelstelling van Parijs zullen de CO₂ emissies daadwerkelijk omlaag moeten worden gebracht, zal een lock-in van nieuwe fossiele infrastructuur moeten worden voorkomen, zal grootschalig geïnvesteerd moet worden in energie-efficiency en zal grootschalig geïnvesteerd moet worden in duurzame energie-infrastructuur. Indien RDS geheel of grotendeels door zou kunnen gaan met haar business as usual aanpak en slechts zou hoeven te compenseren voor haar uitstoot kan geen sprake zijn van de snelle en drastische transitie naar de nieuwe energiesystemen die nodig zijn om de Parijsdoelstelling te kunnen halen.
41. De reden waarom het IPCC voor 2030 niet maar voor het eindpunt in 2050 wel spreekt over een netto doelstelling, heeft te maken met de aanname dat in 2050 nog deels restemissies zullen overblijven die ondanks de mondiale energietransitie niet vermeden kunnen worden. Het gaat dan onder meer om de emissies die verbonden zijn aan de wereldwijde landbouw voor voedselproductie. De rest emissies die in 2050 niet vermeden kunnen worden en dus gecompenseerd moeten worden, moeten zo klein mogelijk blijven omdat in een wereld met een groeiende wereldbevolking ook maar beperkte ruimte aanwezig is voor

compensatie via herbebossing.¹⁷ Hoe minder restemissies in 2050, hoe beter en veiliger het is. Bij zo min mogelijk restemissies in 2050 is er ook een zo groot mogelijke kans dat in ieder geval de ecosystemen op dat moment als een bron van negatieve emissies kunnen functioneren.

42. Het IPCC spreekt dus niet over netto emissiereducties in 2030 zodat de mondiale emissies in absolute zin met 45% moeten worden teruggebracht. Ook hier geldt dat wat mondiaal moet gebeuren per 2030 tenminste ook door de Shell groep moet gebeuren. Voor het geval uw rechtbank echter aanleiding zou zien om RDS toch toe te staan om aan haar emissie reductieopgave te voldoen via compensatiemechanismen, is subsidiair een netto 45% emissiereductie per 2030 gevorderd. Ik laat nu de subsidiaire en meer subsidiaire vorderingen nog even rusten en zal die straks bespreken. Nu wil ik eerst toelichten waarom er een causale relatie is tussen het opleggen van een emissiereductie opgave aan RDS en het voorkomen van gevaarlijke klimaatverandering.

3. De causaliteitsvraag

43. Indien aan RDS een gebod tot een 45% emissiereductie wordt opgelegd zoals door Milieudefensie c.s. gevorderd, dan zal dit tot gevolg hebben dat 1,2% van de totale mondiale emissies over 10 jaar met 45% zal zijn verminderd. Dat betekent dat binnen 10 jaar alleen al door Shell een emissieomvang van 0,54% van de huidige mondiale emissies wordt vermindert. Dat is een vermindering die groter is dan het volledig reduceren van alle emissies van de Nederlandse samenleving. De bijdrage die aldus door RDS aan de mondiale klimaatopgave wordt geleverd is dus zeer groot.
44. De Hoge Raad heeft in dat verband in de Urgenda zaak geoordeeld dat gelet op het beperkte koolstofbudget iedere emissiereductie telt. Volgens de Hoge Raad geldt dat van iedere reductie van de uitstoot van broeikasgassen een positief effect uitgaat op het tegengaan van een gevaarlijke klimaatverandering. Iedere reductie betekent immers dat meer ruimte overblijft in het koolstofbudget en daarom stelt de Hoge Raad dat het verweer dat een plicht tot emissiereductie niet helpt omdat andere landen toch doorgaan met hun uitstoot, om die reden niet op gaat omdat geen enkele reductie verwaarloosbaar is. Het een en ander is terug te vinden in rechtsoverweging 5.7.8 van het arrest van de Hoge Raad.
45. De Hoge Raad eindigt paragraaf 5.7.8 van haar arrest met een voetnoot. Met die voetnoot verwijst de Hoge Raad naar de uitspraak van het Hooggerechtshof van de Verenigde Staten in de zaak Massachusetts tegen het Environmental Protection Agency (EPA), het federaal milieuagentschap van de VS. Deze zaak is al op onderdelen besproken in de dagvaarding en in

---

¹⁷ IPCC, productie 136, hoofdstuk 5, p.462: *“Emerging evidence indicates that future mitigation efforts that would be required to reach stringent climate targets, particularly those associated with carbon dioxide removal (CDR) (e.g., afforestation and reforestation and bioenergy with carbon capture and storage; BECCS), may also impose significant constraints upon poor and vulnerable communities (SDG 1) via increased food prices and competition for arable land, land appropriation and dispossession [..]”*

het pleidooi rondom de ontvankelijkheid,¹⁸ en ik wil daar nu nogmaals kort bij stilstaan. Het verweer dat in deze Amerikaanse zaak door EPA werd gevoerd was namelijk even verstrekkend als het verweer dat RDS in de onderhavige zaak voert, namelijk dat de emissies die door de een verplicht moeten worden gereduceerd, weer direct gecompenseerd zullen worden door andere partijen die gewoon deze emissieruimte zullen innemen waardoor er per saldo niets verandert. Om die reden weigerde EPA over te gaan tot het reguleren van emissies in de autosector. EPA stelde dat elke emissiereductie die zij aldus zou bewerkstelligen, direct ongedaan gemaakt zou worden door toenemende CO₂-emissies in India en China. Het Hooggerechtshof wees dit verweer resoluut van de hand en overwoog terzake als volgt (citaat):

*“EPA does not believe that any realistic possibility exists that the relief petitioners seek would mitigate global climate change and remedy their injuries. That is especially so because predicted increases in greenhouse gas emissions from developing nations, particularly China and India, are likely to offset any marginal domestic decrease. But EPA overstates its case. Its argument rests on the erroneous assumption that a small incremental step, because it is incremental, can never be attacked in a federal judicial forum. Yet accepting that premise would doom most challenges to regulatory action. Agencies, like legislatures, do not generally resolve massive problems in one fell regulatory swoop [...] While it may be true that regulating motorvehicle emissions will not by itself reverse global warming, it by no means follows that we lack jurisdiction to decide whether EPA has a duty to take steps to slow or reduce it [...] Nor is it dispositive that developing countries such as China and India are poised to increase greenhouse gas emissions substantially over the next century: a reduction in domestic emissions would slow the pace of global emissions increases, no matter what happens elsewhere.”*¹⁹

46. Deze overwegingen van het Amerikaans gerechtshof zetten de argumentatie van de Hoge Raad nogmaals kracht bij en laten zien dat het om principiële redenen juist is dat RDS voor haar aandeel in de mondiale emissies kan worden aangesproken. Een mondiale uitdaging zoals de bestrijding van klimaatverandering zou, om de woorden van het Hooggerechtshof aan te halen, gedoemd zijn te mislukken indien niemand in de wereld verplicht zou kunnen worden om actie te ondernemen zolang niet vaststaat dat ook anderen de noodzakelijke actie ondernemen. Iedereen grote vervuiler zou zich dan achter alle andere grote vervuilers kunnen blijven verschuilen en er zouden nooit eerste stappen kunnen worden gezet die maken dat het probleem stap voor stap wordt opgelost. Grote problemen zoals klimaatverandering laten zich volgens het Hooggerechtshof niet met een grote actie in een keer oplossen. Het vergt dat degenen die in een positie zijn om verantwoordelijkheid te nemen over een substantieel deel van de emissies, zoals in dit geval EPA dat controle zou kunnen uitoefenen op de emissies van de Amerikaanse autosector, die verantwoordelijkheid ook nemen en op die manier hun eigen bijdrage leveren aan de oplossing van het probleem. Net zoals EPA vanwege haar controlemogelijkheid daarom actie moest ondernemen, zo moet ook RDS in de onderhavige zaak actie ondernemen.

---

¹⁸ Dagvaarding 646-651, pleidooi ontvankelijkheid (pleitnotitie 2) par. 115-117

¹⁹ Productie 212, p.21, 22 en 23

47. Ook om een andere reden is deze uitspraak van het Hoogerechtshof nog interessant. EPA deed publiekelijk namelijk structureel hetzelfde als wat RDS ook al jaren doet, namelijk benadrukken hoe belangrijk het is dat klimaatactie wordt ondernomen en anderen aanmoedigen om tot emissiereducties over te gaan. Wie zich op die manier publiekelijk uitlaat kan vervolgens niet zeggen dat geen enkele individuele actie er toe doet. Het Hoogerechtshof stelt daarover, citaat:

“We moreover attach considerable significance to EPA’s agreement with the President that ‘we must address the issue of global climate change’[...] and to EPA’s ardent support for various voluntary emission-reduction programs [...] As judge Tatel observed in dissent below, ‘EPA would presumably not bother with such efforts if it thought emissions reductions would have no discernable impact on future global warming.’”²⁰

48. Het gaat met andere woorden niet aan om publiekelijk het Parijs Akkoord te steunen en om consumenten en staten op te roepen maatregelen tegen klimaatverandering te treffen om vervolgens op het moment dat de eigen verantwoordelijkheid in het geding is, te stellen dat het eigen gedrag geen effect zal hebben op de verdere opwarming van de Aarde. Waarom moet de individuele consument die nog niet een miljardste deel aan de opwarming bijdraagt het voortouw in de energietransitie nemen, terwijl RDS de controle heeft over 1,2% van de mondiale emissies. Wie moet hier dan de leiding nemen? De vraag stellen is hem beantwoorden.
49. De gedragingen van RDS staan evident in een causale relatie met de opwarming van de aarde en staan dus ook evident in causaal verband met het voorkomen van een te grote mate van opwarming van de aarde. Wat volgens de wereldgemeenschap nodig is om gevaarlijke klimaatverandering tegen te gaan is uitgebreid behandeld in pleitnotitie 5 van Milieudefensie c.s., te weten het afwijken van het business-as-usual scenario door te investeren in energie-efficiency en klimaatneutrale energievormen.
50. Het centrale instrument dat in artikel 2 lid 1 sub c van het Parijs Akkoord is opgenomen om de temperatuurdoelstelling van Parijs te bewerkstelligen is daarom (citaat):
- “geldstromen in lijn brengen met een traject naar broeikasgasarme en klimaatveerkrachtige ontwikkeling”*
51. Elke klimaatonvriendelijke investering staat blijkens de wereldgemeenschap in causaal verband met het verder vergroten van het klimaatprobleem, en elke klimaatvriendelijke investering staat in causaal verband met het verkleinen van het klimaatprobleem. De partij die in de wereld de komende 10 jaar zowel de op een na grootste investeerder in nieuwe olieproductie zal zijn als de op een na grootste investeerder in nieuwe gasproductie, mag zich nooit verschuilen achter het argument dat het er niet toe doet dat hij jaarlijks 20 tot 30 miljard dollar in het vergroten van het klimaatprobleem investeert, en dan druk ik me voorzichtig uit.

---

²⁰ Productie 212, p.23

52. Milieudefensie c.s. vordert van RDS een emissiereductie en daarom dient de lijn gevolgd te worden die de Hoge Raad in de Urgenda zaak heeft uitgezet, te weten dat elke emissiereductie ertoe doet. Maar zoals elke emissie ertoe doet, zo doet uiteraard ook elke handeling ertoe die ten grondslag ligt aan die betreffende emissie. Daarom geldt voor de productie en verkoop van olie en gas hetzelfde als voor de emissies die ze veroorzaken: elke emissiereductie doet er toe en elke reductie van geproduceerde en verkochte fossiele brandstoffen doet ertoe. Het een is niet los te zien van het ander. Als fossiele brandstoffen niet geproduceerd worden kunnen ze ook niet verbrand worden en komen er ook geen additionele emissies in de atmosfeer.
53. Het verweer van RDS dat als zij geen olie en gas produceert, dat dan anderen deze weggevallen productie volledig en voor de volle 100% zullen invullen, is geen ander verweer dan het verweer van EPA ten aanzien van de groeiende emissies in India en China. Alleen al om die reden moet dit verweer van RDS verworpen worden.
54. Het argument van RDS dat er een perfecte substitutie van productie zal plaatsvinden als zij haar productie van olie en gas vermindert, is niet juist en dit argument kan ook vrij eenvoudig weerlegd worden met de verschillende producties die Milieudefensie c.s. in het geding heeft gebracht.
55. Ten aanzien van het argument van perfecte substitutie wordt in het Production Gap rapport het volgende gesteld:
- “There is a popular misconception that reducing production in one location will simply lead to an equal amount being produced elsewhere – a game of “perfect substitution” that would, if true, negate the emission reductions and other benefits of supply-side actions (Roberts 2015). However, this argument of perfect substitution defies basic economics of supply and demand. If there is less available of a commodity – such as oil – its price will increase, meaning less of it will be consumed.”²¹*
56. Zodra er minder wordt geproduceerd brengt het economisch basisprincipe van vraag en aanbod met zich mee dat als er minder van een goed beschikbaar komt en er dus als het ware meer schaarste optreedt, de prijs van dat goed omhoog gaat. En als de prijs van een goed omhoog gaat wordt er minder geconsumeerd. Zoals het Production Gap rapport aangeeft zijn dat de basic economics van supply and demand.
57. In rechtszaken waarin ditzelfde verweer door de fossiele industrie is gevoerd is door rechters ook teruggevallen op dit economisch basis principe. Een voorbeeld van een dergelijke rechtszaak is de Amerikaanse rechtszaak van Wild Earth Guardians tegen het United States Bureau of Land Management (afgekort, het BLM) en de Wyoming Mining Association. Deze hoger beroep zaak speelde in 2017 bij de United States Court of Appeals.²² De Wild Earth Guardians kwamen daarbij als appellanten op tegen vier nieuw verleende vergunningen tot kolenwinning in de staat Wyoming. Het BLM was tot vergunningverlening overgegaan,

---

²¹ Productie 276, p.50, Box 6.1 Leakage and supply-side policy

²² Zie link voor deze US Court of Appeals uitspraak <https://www.ca10.uscourts.gov/opinions/15/15-8109.pdf>

stellende dat deze vier vergunningen niet tot hogere CO₂ emissies zouden leiden dan in het geval deze vergunningen niet zouden worden verleend. In dat laatste geval zouden de kolen volgens het BLM ergens anders in of buiten de Verenigde Staten gemijnd en verkocht worden. Er zou volgens het BLM perfecte substitutie plaatsvinden zodat er geen causale relatie was tussen het verlenen van de vergunningen en de toename van de CO₂ in de atmosfeer. Het gerechtshof heeft deze argumentatie van tafel geveegd als ongefundeerd en onwettig, citaat:

“Turning to the merits, the central issue in this case is whether the BLM’s assumption that there was no real world difference between issuing the Wright area leases and declining to issue them because third party sources of coal would perfectly substitute for any volume lost on the open market should the BLM decline to issue the leases was arbitrary and capricious. We hold that it was [...] [T]he blanket assertion that coal would be substituted from other sources, unsupported by hard data, does not provide “information sufficient to permit a reasoned choice” between the preferred alternative and no action alternative. It provided no information. Even if we would conclude that the agency had enough data before it to choose between the preferred and no action alternatives, we would still conclude this perfect substitution assumption arbitrary and capricious because the assumption itself is irrational (i.e. contrary to basic supply and demand principles).”²³(onderstreping advocaat)

58. Het Amerikaans gerechtshof wil er dus onder geen omstandigheid aan dat het beperken van de productie van kolen in Wyoming geen enkel effect op de consumptie van kolen zal hebben. Tot die conclusie kwam het gerechtshof ondanks de voorspellingen dat de vraag naar kolen in de Verenigde Straten gedurende de gehele looptijd van de vergunningen zou blijven stijgen. Vanwege die stijgende vraag naar kolen zou er volgens het BLM daarom niet of nauwelijks sprake zijn van een prijsverhoging door de productiebeperking. Het gevolg daarvan was volgens BLM dat er geen dempend effect zou zijn op de vraag naar kolen en dat er dus sprake zou zijn van perfecte substitutie.²⁴ Het gerechtshof heeft die redenering dus om bovengenoemde redenen niet gevolgd.
59. Het door RDS gevoerde argument van perfecte substitutie is niet alleen ongeloofwaardig, het is ook aantoonbaar dat het niet klopt. In het Production Gap Report wordt verwezen naar verschillende studies die tonen wat het effect van een productiebeperking van olie is op de mondiale markt, citaat:

“[S]tudies using elasticities from the economics literature have shown that for oil, each barrel left undeveloped in one region will lead to 0.2 to 0.6 barrels not consumed globally over the longer term (Erickson et al. 2018).”²⁵

60. Economische studies tonen dus dat het beperken van de olieproductie wel degelijk een meetbaar effect hebben op de mondiale oliemarkt en dat ieder niet geproduceerd vat olie tot een consumptiedaling van tussen de 20% en 60% leidt. Er is dus een duidelijke causale relatie tussen productiebeperking en emissiebeperking.

---

²³ Zie US uitspraak p.17 en 24

²⁴ Zie US uitspraak p. 9

²⁵ Productie 276 p.50, Box 6.1 Leakage and supply-side policy

61. Milieudefensie c.s. heeft verschillende van deze studies in het geding gebracht. Het betreft de producties 310 tot en met 313. Uit die studies blijkt onder meer het volgende.
62. Uit de studie die als productie 313 in het geding is gebracht, blijkt dat het causale effect van 20% tot 60% tussen productiebeperking enerzijds en emissiebeperking anderzijds, van eenzelfde orde van grote is als het causale effect dat van andere klimaatmaatregelen uitgaat. Dit blijkt uit een studie naar de maatregelen die President Obama in zijn klimaatpakket had opgenomen en die zowel bestonden uit het beperken van de productie van olie als het beperken van de vraag naar olie door onder meer nieuwe efficiency standaarden voor de autosector. De maatregelen tot productiebeperking van olie waren minstens even effectief als de maatregelen ter beperking van de vraag naar olie.²⁶
63. Uit de studie die als productie 310 is overgelegd blijkt dat niet alleen vanuit een economisch perspectief sprake is van een causaal verband tussen productiebeperking en emissiebeperking. Onderzoeken van politicologen en sociologen tonen dat productiebeperkende maatregelen voor fossiele brandstoffen het publiek draagvlak voor ambitieuzere klimaatactie vergroten en tot publieke normaanpassing leiden ten aanzien van de ontwikkelingen die nog acceptabel zijn. Dat kan volgens deze studies voor de dragende golf van verandering zorgen die nodig is om een klimaatneutrale samenleving te bereiken.²⁷
64. Uit de studie die als productie 311 is overgelegd blijkt dat de voortgaande investeringen in nieuwe fossiele infrastructuur de politieke en economische belangen rondom de fossiele industrie in stand houden en zelfs vergroten. Dit maakt het volgens deze studie veel moeilijker om de klimaatdoelstellingen te halen. Het beperken van de productie van fossiele brandstoffen kan deze klimaataanpak belemmerende status quo doorbreken en adresseert ook het lock-in probleem dat door de voortgaande investeringen in fossiele infrastructuur steeds groter wordt. Door productiebeperkende maatregelen worden volgens deze studie de transitiekosten lager en wordt het blokkerend belang van de fossiele industrie verminderd. Dit onder meer omdat de risico's van de energietransitie voor de fossiele industrie door productiebeperkende maatregelen afnemen omdat zij daardoor minder geïnvesteerd vermogen in fossiele infrastructuur zullen hebben. Dat vergemakkelijkt de energietransitie aanzienlijk en is dus ook causaal voor het halen van de klimaatdoelstellingen althans het vergroten van de kansen daarop.²⁸ Volgens de studie is het voor politici echter nu nog moeilijk om productiebeperkende maatregelen te treffen omdat de politieke invloed van de fossiele industrie groot is, citaat:

“Given the many reasons to consider supply-side policies, why have they been slow to enter the climate policy discussion? As noted above, the political obstacles can be tough to surmount, Policymakers can anticipate strong political opposition from powerful coal, oil and gas interests towards actions that directly constrain their production. Indeed, as political economists have long noted, policies benefitting concentrated interests are hard to change even if the diffuse

---

²⁶ Productie 313, meer in het bijzonder p.29, 37 en 39

²⁷ Productie 310, p.1039

²⁸ Productie 311, 1-5

*benefits are great[...] Fossil fuel producers comprise some of the world's largest companies and wield geopolitical influence powerful enough to stymie energy and climate policies not to their liking."*²⁹ (einde citaat)

65. De studie somt in de conclusie de behandelde redenen op waarom productiebeperkende maatregelen effectieve maatregelen zijn om het klimaatprobleem op te lossen. Het maakt de vele vormen van causaliteit tussen beperking van productie en de beperking van emissies nog eens duidelijk, citaat:

*"[I]t is increasingly clear that supply-side policies can bring important benefits. They can widen the mitigation cost curve, allowing greater emission reductions at the same (or lower) cost than demand-side policies alone. They can help address carbon leakage risks. They can reduce carbon lock-in effects, making it easier for lower-carbon alternatives to compete with fossil fuels, and weakening the carbon entanglement that makes it hard for many governments to adopt strong climate policies. Lastly, focusing directly on fossil fuels and the actors that supply them can bring added pressure to bear on climate change mitigation efforts and could help make the case for more ambitious global climate action."*³⁰

66. Gelet op de vele positieve effecten die van productieregulerende maatregelen verwacht mogen worden, naast het directe markteffect van een 20% tot 60% consumptiereductie voor elk vat olie dat niet geproduceerd wordt, is het onmiskenbaar zo dat het door Milieudefensie c.s. gevorderde emissiereductiegebod en de productiereductie die daarvan het gevolg zal zijn, helpen bij het voorkomen van gevaarlijke klimaatverandering. De causale relatie tussen het gevraagde gebod en het voorkomen van de dreiging die van het concernbeleid van RDS uitgaat, is daarmee eveneens onmiskenbaar.³¹
67. Ten aanzien van de causaliteitsvraag wil ik tot slot kort nog aangeven dat het door RDS in het geding gebrachte rapport van Mulder et. al. de bovenstaande conclusies feitelijk niet tegensprekt, en daar waar het rapport dit wel doet, betreft het evident conclusies die wetenschappelijk niet verantwoord zijn. Dat alles blijkt uit de reactie van Peter Erickson van het Stockholm Environment Institute, co-auteur van het Production Gap Rapport en vele wetenschappelijke artikelen over het onderwerp van productiebeperking in de fossiele industrie. Kort gezegd stelt Erickson vast dat ook Mulder et al de relatie tussen productiebeperking, prijseffect en consumptie erkennen. De relatie dus zoals ik die hiervoor heb weergegeven. Vervolgens stelt hij vast dat het rapport van Mulder et al verzuimt om een wetenschappelijk vergelijk te maken tussen enerzijds de situatie van prijsontwikkeling zonder productiebeperkende maatregelen en anderzijds de situatie van prijsontwikkeling met productiebeperkende maatregelen. Zonder deze twee situaties met elkaar te vergelijken kunnen geen conclusies worden getrokken. Mulder et al laten slechts zien dat ondanks verschillende productie-interrupties er een groeiende vraag naar olie en gas te zien.

---

²⁹ Productie 311, p.5 en p.9

³⁰ Productie 311, p.10

³¹ Zie voor verdere vormen van causaliteit in deze zaak onder meer pleitnotitie 1 par. 130-147 en pleitnotitie 2 par. 110-128.

Maar daaruit kan niet geconcludeerd worden dat de interrupties geen effect hebben gehad, want daarvoor moet onderzocht worden hoeveel groter de groei geweest zou zijn zonder deze interrupties. Dat hebben Mulder et al niet onderzocht, terwijl dat wel kan en in andere studies ook gebeurd is. Uit die studies blijkt volgens Erickson consistent dat het beperken van olie en gasproductie tot stijgende prijzen leidt en tot verminderde consumptie.

68. Een ander belangrijk punt dat Erickson maakt betreft de stelling van Mulder et al dat in geval van een veroordeling van RDS de licenties voor olie- en gasproductie overgaan naar andere bedrijven. Volgens Erickson is dat argument om drie redenen incompleet en niet overtuigend.
69. Ten eerste niet omdat als RDS licenties terug zou geven aan de overheid die ze heeft uitgegeven, het niet noodzakelijkerwijs zo is dat deze licenties opnieuw worden uitgegeven. Zo is Shell al een eeuw actief in Denemarken en heeft Denemarken recent aangegeven geen nieuwe licenties meer uit te zullen geven. Frankrijk, Ierland en Nieuw Zeeland hebben vergelijkbare besluiten genomen. Ik merk daar aanvullend bij op dat er waarschijnlijk niet of nauwelijks sprake zal zijn van het moeten inleveren door RDS en de Shell groep van bestaande licenties omdat het gevraagde gebod met name invloed zal hebben op de voorgenomen toekomstige olie- en gasprojecten van RDS.
70. Ten tweede zijn andere olie- en gasbedrijven niet per se in staat om tegen dezelfde kostprijs of tegen dezelfde snelheid als Shell nieuwe olie- en gasvelden te ontwikkelen. Hij wijst erop dat uit data van Rystad Energy blijkt dat Shell kan opereren tegen een kostprijs die onder het marktgemiddelde ligt. Voor andere olie- en gasbedrijven met een hogere kostprijs kunnen deze nieuwe projecten daarom risicovoller of minder haalbaar zijn. In dat verband wijs ik er zelf aanvullend op dat bepaalde olie- en gasbedrijven ook niet of minder geïnteresseerd zullen zijn in nieuwe licenties, zoals bijvoorbeeld BP, dat heeft aangekondigd de productie van olie en gas per 2030 met 40% te willen reduceren.³² Gelet op de ontwikkelingen naar aanleiding van het Parijs Akkoord zal de markt naar verwachting verdere veranderingen ondergaan zodat ook om die reden niet zomaar kan worden aangenomen dat licenties eenvoudigweg van hand tot hand zullen blijven gaan.
71. Ten derde kan volgens Erickson van de gevraagde veroordeling van RDS mogelijk een breder effect uitgaan op de risicoperceptie en het investeringsklimaat voor olie- en gasprojecten, dat ook bij andere olie- en gasbedrijven tot een verminderde productie kan leiden. Het zal volgens hem tot een herwaardering in de sector kunnen leiden van juridische en reputatierisico's alsook van financiële risico's waardoor de kapitaalkosten en projectkosten van nieuwe olie- en gasprojecten toenemen. Die kostentoeename werkt beperking van de productie in de hand en heeft daarmee invloed op de consumptie van olie en gas en de daarmee verbonden CO₂-emissies.
72. Om alle hier genoemde redenen zal het gevraagde rechterlijk gebod tot emissiereductie ook daadwerkelijk leiden tot een afname van de mondiale emissies. Het gebod zal om vele redenen de energietransitie helpen versnellen en daarmee bijdragen aan het tegengaan van gevaarlijke

---

³² Productie 283, p.1

klimaatverandering. Ik zal nu verduidelijken wat de gevolgen voor RDS zullen zijn en waarom het redelijk is dat zij deze gevolgen draagt.

4. De onbezwaarlijkheid van het gevraagde gebod voor RDS (criterium 5 Kelderluik)

73. In de dagvaarding is er op gewezen dat het gerechtshof in de Urgenda zaak heeft overwogen dat vanwege de grote gevaren die voor mens en milieu verbonden zijn aan een gevaarlijke klimaatverandering, ingrijpende (voorzorgs)maatregelen geëist mogen worden en ook financiële offers en andere offers. In de dagvaarding is toegelicht waarom dit ook ten aanzien van RDS en de door RDS te nemen maatregelen geldt.³³
74. Tegen de achtergrond van al hetgeen door Milieudefensie inmiddels is bepleit en tegen de achtergrond van de ernstig verwijtbare gedragingen van RDS sinds 2007, zal duidelijk zijn waarom Milieudefensie c.s. dat standpunt inneemt. Ik wil me hier nu in aanvulling op de dagvaarding, de aktes en hetgeen reeds bepleit is, concreet richten op een aantal door RDS in dat verband opgeworpen verweren. Ik begin met het verweer van RDS dat het level playing field doorbroken zou worden als alleen RDS verplicht zou worden tot het handelen in conformiteit met de Parijsdoelstelling. Dat zou tot een benadeling in de concurrentiepositie leiden en dat zou onaanvaardbaar zijn, aldus RDS.
75. Milieudefensie c.s. meent dat het argument van een level playing field voor RDS geen bevrijdend verweer kan opleveren en dat de concurrentiepositie van RDS niet wordt aangetast althans niet in een mate die zou maken dat zij zou mogen voortgaan met haar onrechtmatige en voor mens en milieu desastreuze concernbeleid. Ik zal dat toelichten.
76. Bij het verweer van het level playing field maak ik een onderscheid tussen de positie van de Shell groep in de olie en gasmarkt en de positie van de Shell groep in de markt voor duurzame energie. Ik zal eerst de positie van RDS op de olie- en gasmarkt behandelen.
77. Als productie 281 heeft Milieudefensie c.s. het CDP Carbon Majors Report 2017 overgelegd. Zoals eerder al toegelicht is CDP de organisatie waar ook RDS jaarlijks opgave doet voor wat betreft haar klimaatbeleid.³⁴
78. In dat CDP rapport is als appendix I een overzicht opgenomen waaruit blijkt dat RDS cumulatief in de periode 1988-2015 verantwoordelijk is voor 1,7 % van de mondiale emissies. Daarmee is RDS wereldwijd de 9e grootste vervuiler over deze periode. Die 9e positie neemt RDS in op een lijst waarop ook alle staatsbedrijven zoals China Coal, Gazprom, Saudi Arabian Oil Company (Aramco), India Coal en de China National Petroleum Corporation zijn meegeteld. Er is op deze lijst maar één enkel staatsafhankelijk bedrijf dat een grotere CO₂-vervuiler is dan RDS en dat is ExxonMobil.³⁵

---

³³ Dagvaarding, o.m. par. 57-62 en 619-633

³⁴ Zie ook productie 315

³⁵ Productie 281, p.14

79. Deze constatering is van belang omdat het toont dat RDS op de olie- en gasmarkt een absoluut dominante positie heeft en een veel groter bedrijf is dan de meeste andere olie- en gasbedrijven. Hoeveel groter kan worden opgemaakt uit een andere lijst dat in het CDP rapport als annex II is opgenomen. Daaruit blijkt dat enkel over het jaar 2015 bezien, aan RDS 1,2% van de mondiale emissies zijn toe te rekenen. Met die 1,2% is RDS de nr. 11 van die lijst.
80. Kijkend naar de andere grote olie- en gasbedrijven blijkt Chevron, dat als nr. 20 op die lijst staat, 25% minder uit te stoten dan RDS en aldus een substantieel kleiner bedrijf te zijn dan RDS. Op nr. 30 op de lijst staat Total dat ruim 40% kleiner is dan RDS. Op nr. 35 en 36 staan respectievelijk Eni en Statoil en die zijn beide al 60% kleiner dan RDS. Alle andere olie en gas bedrijven vanaf plek 35 tot 100 zijn vervolgens allemaal minimaal 60% kleiner dan RDS. Het komt erop neer dat RDS een reus onder reuzen is en aldus een bijzondere positie in de markt inneemt.
81. Als al deze andere olie- en gasbedrijven, waarvan het overgrote merendeel meer dan de helft kleiner is dan RDS, op de olie- en gasmarkt al decennia winstgevend kunnen opereren dan zal RDS, als zij in 2030 ongeveer de helft kleiner zou zijn dan nu, ook op deze markt overleven. Als RDS dat niet zou kunnen, en 80 andere bedrijven wel, dan is dat niet het gevolg van een opgelegd rechterlijk gebod, maar van slecht bestuur en management van RDS zelf. Als het olie- en gasbedrijf BP, dat in deze lijst op nr. 14 staat en bijna even groot is als RDS, aangeeft dat het in 2030 de productie van olie- en gas met 40% kan terugbrengen en daarbij stelt dat zij daarmee "*long term value for shareholders*" gaat creëren,³⁶ dan toont dat eens te meer dat RDS prima zou moeten kunnen gedijen als het via het op te leggen emissiereductie gebod een kleiner olie- en gasbedrijf zou worden.
82. Om deze redenen is niet in te zien waarom er sprake zou zijn van een voor RDS bezwaarlijke of zodanig bezwaarlijke aantasting van het level playing field in de olie- en gasmarkt, dat uw rechtbank het gevraagde gebod niet zou kunnen opleggen. Om nog maar te zwijgen over het feit dat de ernst van de schade die RDS wereldwijd mee helpt aan te richten van zodanige omvang is dat het zelfs een grote aantasting van de marktpositie van RDS zou rechtvaardigen.
83. Dan wil ik kort nog iets zeggen over de positie van RDS op de markt voor duurzame energie en het level playing field op die markt. Dit heeft weliswaar geen juridische relevantie omdat RDS door het gevraagde vonnis niet verplicht wordt om zich op de duurzame energiemarkt te begeven (RDS kan de emissiereducties immers bewerkstelligen door te transformeren naar een kleiner olie- en gasbedrijf) maar niettemin wil Milieudefensie c.s. wel een aantal dingen signaleren.
84. Ten eerste kan worden vastgesteld dat RDS van mening is dat windenergie en zonne-energie vanuit technisch en commercieel oogpunt op gelijke voet staan met olie en gas en daarom op eigen kracht met olie en gas moeten kunnen concurreren. Dat volgt uit de productie die RDS als productie RO-90 heeft overgelegd en waarin zij stelt:

---

³⁶ Productie 283, p.1

“We advocate different levels of government support depending on the technical and commercial maturity of low-carbon technologies. For example, Shell calls for technology-neutral carbon pricing and targets to reduce emissions intensity for commercially viable sources of energy such as oil, natural gas, wind and solar.”³⁷ (onderstreping adv.)

85. Als RDS zelf vindt dat deze duurzame energiebronnen commercieel rendabel zijn, is er ook niets dat haar hoeft te weerhouden van het grootschaliger investeren in deze duurzame energiebronnen en mag terecht de vraag gesteld worden waarom nog 95% of meer van alle investeringen van RDS naar olie- en gasprojecten gaan. In haar Management Day presentatie van vorig jaar heeft RDS ook verduidelijkt dat de 1 a 2 miljard dollar die zij voornemens was in duurzame energie te investeren een rendement zou genereren van 8-12%. RDS kan met duurzame energie-investeringen dus prima rendementen maken.³⁸
86. Wereldwijd moet grootschalig in zonne- en windenergie geïnvesteerd worden om duurzame elektriciteit op te wekken. Anders dan de experimentele waterstofprojecten uit het verleden die RDS steeds aanhaalt om aan te geven hoe lastig die projecten waren, liggen overal ter wereld elektriciteitsnetwerken uitgerold die voorzien moeten worden van duurzame energie in plaats van fossiele energie als bron van elektriciteitsopwekking. Die projecten zijn zeker niet moeilijker voor elkaar te krijgen dan bijvoorbeeld de complexe diepzee olieprojecten en Noordpoolprojecten waaraan RDS zich waagt om haar olie- en gasportefeuille te kunnen blijven uitbreiden. En vraag naar duurzame elektriciteit is er meer dan genoeg. Alleen al het Africa Renewable Energy Initiative van de Afrikaanse Unie dat besproken is in pleitnota 5, wil in 2030 minimaal 300 GW aan duurzame elektriciteitsopwekking geïnstalleerd hebben, genoeg om honderden miljoenen Afrikanen in 2030 aan duurzame energie te helpen.³⁹
87. RDS vindt ook dat de Shell groep uitstekend gepositioneerd is om verdere stappen te zetten in duurzame elektriciteitsopwekking. RDS zegt daarover, citaat:
- “We currently produce electricity through renewable projects in the USA, and in Europe. We have decades of experience trading electricity and we supply it wholesale to energy retailers. In the USA, we have consistently been ranked in the top three power wholesalers over the past decade.”⁴⁰*
88. Kansen en mogelijkheden genoeg dus voor RDS om grootschaliger de duurzame energiemarkt te betreden als zij dat zou willen en de bereidheid zou hebben haar aandacht te verleggen naar andersoortige energieprojecten. Het ontbreekt RDS echter ten ene male aan de werkelijke wil om de Shell groep te transformeren. Dat is ook de reden waarom hooggeplaatste managers binnen het bedrijf die zich met wind, zon en de energietransitie bezighouden opgestapt zijn omdat zij concluderen dat binnen het bestuur van RDS de wil ontbreekt om het bedrijf te

---

³⁷ Productie RO-90, p.11 onder 3

³⁸ Productie 279, p.1 rechter kolom waarin het verwachte ROACE percentage (ROACE = Return On Average Capital Employed) voor de 1 a 2 miljard die men in duurzaam wil investeren 8-12% is.

³⁹ Productie 299, p.3 en pleitnota 5 par.58-67

⁴⁰ Productie RK-7, p. 64

transformeren. Een en ander is via de Financial Times naar buiten gekomen en was afgelopen week ook in Nederland nieuws.⁴¹

89. Er is dus geen belemmering voor RDS om de duurzame energiemarkt verder te betreden, mocht zij dat willen. Zoals gezegd kan RDS het gevraagde vonnis echter uitvoeren zonder deze stap naar hernieuwbare energie te maken omdat zij voor het verminderen van CO₂-emissies enkel hoeft te transformeren naar een kleiner olie- en gasbedrijf, hetgeen ook mogelijk is zoals hiervoor besproken. Het is ook al in de dagvaarding nader toegelicht.⁴²
90. Het argument van een level playing field kan RDS dan ook niet baten. Maar zelfs al zou de bezwaarlijkheid van de te nemen maatregelen voor RDS aanzienlijk zijn, dan is dat nog steeds gerechtvaardigd om van haar te verlangen gelet op de ernst van het gevaar dat ermee moet worden vermeden en de overige omstandigheden die in deze zaak besproken zijn. In dat verband moet ook meewegen dat RDS zich allang goed bewust is dat het risico zich kan materialiseren dat zij door de rechter teruggefloten wordt en dat dit materiële consequenties voor de onderneming en haar beleggers en investeerders kan hebben. Die beleggers en investeerders weten dat zelf ook en hebben dat ingecalculerd, hetgeen in het openingspleidooi uitvoerig aan de orde is gekomen. Als deze ingecalculerde risico's en verliezen dan ontstaan, heeft men dat willen en wetens geaccepteerd en moet men daar ook zelf de lasten en de gevolgen van dragen.
91. Het is ook niet in te zien waarom de hele wereld catastrofale klimaatveranderingen zou moeten ondergaan omdat het voor Shell (en andere grote uitstoters van CO₂) te bezwaarlijk zou zijn om te veranderen. Hoe is te rechtvaardigen dat de aandeelhouders van RDS met de verkoop van fossiele brandstoffen al decennialang jaarlijks tientallen miljarden euro's winst opstrijken terwijl daarmee tegelijkertijd de wereld in een ecologische en humanitaire crisis wordt gestort. Waarom zou de mondiale of de Nederlandse samenleving en haar ingezetenen jaar op jaar steeds gevaarlijker wordende veranderingen moeten ondergaan omdat het voor RDS te bezwaarlijk zou zijn om te veranderen? De vraag stellen is hem beantwoorden.
92. Tot slot zal Milieudefensie in relatie tot de bezwaarlijkhedenargumentatie van RDS nog ingaan op de stellingen die zij in par. 39 van haar openingspleidooi heeft betrokken en waarnaar de rechtbank bij Milieudefensie c.s. navraag heeft gedaan.
93. De eerste bezwaarlijkhedenargumentatie is die welke door RDS onder par. 39 sub b is besproken. RDS stelt daar dat bij de formulering van de reductievordering niet het basisjaar 2019 of enig ander basisjaar zou mogen worden gebruikt omdat dit een statisch systeem veronderstelt. RDS verzet zich daartegen omdat dit zou verhinderen dat zij nog in haar olie- en gasactiviteiten kan groeien door bijvoorbeeld een concurrerend olie- en gasbedrijf over te nemen. Die redenering van RDS kan om meerdere redenen niet gevolgd worden.

---

⁴¹ Zie nieuwsbericht <https://www.nu.nl/economie/6095486/leidinggeevenden-bij-shell-vertrekken-wegens-te-trage-vergroening.html>

⁴² Dagvaarding par. 815-826

94. Ten eerste kan geen reductievordering worden geformuleerd zonder dat daar een basisjaar als referentiejaar aan gekoppeld is. Dat is de reden waarom het IPCC en alle andere instituten dat doen en dat is eveneens de reden waarom RDS ook zelf een basisjaar hanteert in haar Net Carbon Footprint ambitie. RDS hanteert daarvoor namelijk het basisjaar 2016.⁴³ Zonder basisjaar kan de reductievordering niet geformuleerd worden en kan ook niet gecontroleerd worden of het gevorderde daadwerkelijk wordt uitgevoerd en bereikt.
95. Het zal RDS ook niet zozeer te doen zijn om het fenomeen van een basisjaar maar om de constatering dat als zij tot absolute emissiereducties moet overgaan, dit de groei in haar olie- en gasactiviteiten dwarsboomt, zowel groei via eigen projecten als via het overnemen van andere olie- en gasbedrijven of projecten van andere olie- en gasbedrijven. De redenen waarom RDS niet kan blijven groeien in haar olie- en gasactiviteiten zijn evident en al voldoende toegelicht. Ook is toegelicht dat er geen verdelingsafspraken in de energiemarkt zijn, en dat het daarom juridisch juist en bovendien best practice is dat RDS minimaal per 2030 dezelfde reducties moet bewerkstelligen die mondiaal vereist zijn om gevaarlijke klimaatverandering tegen te gaan. Indien een overname van een ander bedrijf niet past binnen die te bereiken reductiedoelstelling, dan zal RDS die overname inderdaad niet kunnen doen en dat is ook terecht. Zou dat wel kunnen, dan kunnen de olie- en gasactiviteiten van RDS en de emissies die daarmee verbonden zijn gewoon blijven groeien. Dat niet alleen, ook de verkopende partij kan gewoon blijven investeren in nieuwe olie- en gasprojecten omdat niemand dit de verkoper verbiedt. Dan blijft dus alles bij het oude en wordt de bestaande status quo gehandhaafd omdat zowel RDS als de verkoper kunnen blijven groeien in productie en emissies. Het is dus terecht en juist dat dit als gevolg van het gevraagde vonnis voorkomen wordt.
96. De tweede bezwaarlijkheidsargumentatie wordt in par. 39 sub c genoemd en houdt verband met het feit dat in de aangepaste vordering in relatie tot de scope 3 emissies wordt gesproken over de CO₂-emissies van “verkochte energiedragende producten” in plaats van de in de dagvaarding gebruikte term “verkochte fossiele producten”. Er wordt nu gesproken over energiedragende producten omdat de gevorderde emissiereductie ziet op de gehele energieportefeuille van RDS zoals zij deze het komend decennium zal vormgeven. Die portefeuille zou een beperkte portefeuille kunnen zijn die alleen bestaat uit olie en gas, maar zou ook een portefeuille kunnen zijn die uitsluitend uit andere energiedragers bestaat zoals elektriciteit en biobrandstoffen. In beide gevallen moet echter gelden dat de gevorderde emissiereducties in 2030 moeten worden bereikt, reden waarom nu de algemene term “energiedragende producten” wordt gebruikt om verschillende scenario’s te kunnen ondervangen en RDS geheel vrij te laten in haar portefeuille keuze zolang zij maar aan de gevorderde emissiereductiedoelstelling voldoet.
97. De verkoop van energiedragende producten valt onder scope 3 emissies zodat niet duidelijk is waarom RDS in par. 39 sub c vragen opwerpt omtrent de bouw van installaties. De daarmee verbonden emissies zijn namelijk geen scope 3 emissies maar scope 1 emissies van RDS. Het betreft immers emissies van eigen bedrijfsactiviteiten en die vallen onder de categorie scope 1.

---

⁴³ Productie RK-32a, p.2

98. Het brengt mij er wel op te verduidelijken dat RDS meer vrijheden binnen het gevorderde heeft dan zij wellicht aanneemt. De vordering is namelijk zo ingericht dat het feitelijk niet uitmaakt onder welke categorie welke emissies vallen omdat RDS geheel vrij is om zelf te bepalen waar zij bij de reductie van emissies de nadruk legt, zolang over het totaal van de scope 1, 2 en 3 emissies maar de gevorderde emissiereductie plaatsvindt. Milieudefensie vraagt slechts dat het gezamenlijk volume van de scope 1, 2 en 3 emissies wordt gereduceerd met 45% in 2030, zij vordert niet dat ieder van deze scopes afzonderlijk met 45% moeten zijn gereduceerd. Als RDS haar scope 3 emissies met 55% wil reduceren in 2030 zodat zij haar scope 1 emissies niet of nauwelijks hoeft te reduceren, dan staat het haar geheel vrij dat te doen. RDS hoeft er slechts voor zorg te dragen dat het totaal van de emissies met 45% is gereduceerd in 2030. Op die manier kan RDS binnen de gegeven reductieopgave zelf beslissen waar ze haar verdere prioriteiten legt. Ook dat kan dus niet te bezwaarlijk zijn.
99. De derde bezwaarlijkhedenargumentatie van RDS is onder par. 39 sub d weergegeven en houdt in dat het onzeker is of de samenleving als geheel de emissiereducties zal bereiken die nodig zijn in 2030. Om die reden RDS niet kunnen worden aangesproken op haar deel van de oplossing.
100. Dit is feitelijk het zelfde verweer als het causaliteitsverweer dat RDS voert en waarvan ik al heb getoond dat het niet op kan gaan, onder meer met verwijzing naar de overwegingen van de Hoge Raad en het Amerikaans Hooggerechtshof. RDS wordt aangesproken op haar deelverantwoordelijkheid in het veroorzaken van gevaarlijke klimaatverandering, gelijk ook de Nederlandse Staat ook op haar deelverantwoordelijkheid is aangesproken in de Urgenda zaak. In die zaak heeft de Hoge Raad met een verwijzing naar het Kalimijnenarrest overwogen dat Nederland net als vele andere landen in het aansprakelijkheidsrecht regels omtrent deelverantwoordelijkheid hebben en dat gelet op de ernstige gevolgen die een gevaarlijke klimaatverandering heeft, bij deze deelverantwoordelijkheid niet het verweer kan worden aanvaard dat een staat geen verantwoordelijkheid behoeft te nemen omdat andere landen zich niet aan hun deelverantwoordelijkheid houden.⁴⁴ Milieudefensie c.s. heeft in haar dagvaarding eveneens gewezen op het belang van de Kalimijnenarrest bij de vaststelling van causaliteit en deelverantwoordelijkheid.⁴⁵
101. Ut het Hoge Raad arrest in de Urgenda zaak blijkt met andere woorden, dat ook al is het onzeker of de samenleving als geheel de klimaatdoelstelling zal halen omdat niet iedereen het zijne doet, dit de staat niet ontslaat – en in ons geval ook RDS niet ontslaat – van de verplichting om het zijne te doen. De Hoge Raad voegt daaraan toe dat ook het verweer dat het eigen aandeel in de wereldwijde uitstoot van broeikasgassen maar zeer gering is en dus weinig verschil uitmaakt op mondiale schaal, niet kan worden aanvaard. Aanvaarding van deze verweren zou er volgens de Hoge Raad immers toe leiden dat een land – en in ons geval RDS – zich eenvoudig aan zijn deelverantwoordelijkheid zou kunnen onttrekken door te wijzen op andere landen of op zijn geringe aandeel. Volgens de Hoge Raad moeten deze verweren juist

---

⁴⁴ Hoge Raad in Urgenda zaak onder 5.7.6 met een verwijzing via voetnoot 35 naar het Kalimijnenarrest en onder 5.7.7

⁴⁵ Dagvaarding, par. 39, 642-644

worden uitgesloten zodat landen effectief kunnen worden aangesproken op hun deelverantwoordelijkheid, omdat daardoor de grootst mogelijke kans wordt gecreëerd dat uiteindelijk alle landen ook daadwerkelijk hun bijdrage zullen leveren en gevaarlijke klimaatverandering alsnog kan worden voorkomen.⁴⁶

102. Gelet op de controle die RDS heeft over een veel grotere mondiale CO₂-uitstoot dan de Nederlandse staat, zij een grotere rol in de mondiale energietransitie heeft dan de Nederlandse staat en gelet op alle andere feiten en omstandigheden die in deze zaak door Milieudefensie c.s. naar voren zijn gebracht, dient deze redenering van de Hoge Raad ook toegepast te worden op de juridische verantwoordelijkheid van RDS. Het is de enige rechtens juiste uitkomst.
103. Deze uitkomst zou bovendien ook geheel in lijn zijn met de binnen het VN klimaatregime sinds 2012 ontstane consensus dat het voor het halen van de klimaatdoelstellingen essentieel is dat ook niet-statelijke partijen actief klimaatactie ondernemen. Zoals al in het openingspleidooi toegelicht is de actie van niet-statelijke actoren, en zeker de actie van de allergrootste niet-statelijke actoren zoals RDS, van groot belang voor het dichteren van de steeds groter worden emissiekloof. Door eigenstandige klimaatactie van de grote niet-statelijke actoren worden de CO₂-emissies sneller teruggebracht en daarmee wordt ook de kans vergroot dat staten hun klimaatdoelstellingen kunnen halen en de hogere klimaatdoelen kunnen stellen die nodig zijn voor het tegengaan van gevaarlijke klimaatverandering.⁴⁷
104. Kom ik toe aan het vierde en laatste door RDS in par. 39 van haar openingspleidooi gevoerde verweer aangaande de bezwaarlijkheid van het door Milieudefensie c.s. gevraagde reductiegebod. Het betreft het onder par. 39 onder a gevoerde verweer, dat RDS straks nee moet verkopen aan haar klanten die om olie en gas vragen terwijl klanten dat niet willen en nog willen blijven vliegen of hun huis nog willen verwarmen met aardgas.
105. Ten eerste moet geconstateerd worden dat dit verweer niet ziet op de bezwaarlijkheid van het reductiegebod voor RDS zelf (zoals bedoeld in het betreffende kelderluik-criterium) maar ziet op de bezwaarlijkheid die dat gebod mogelijk zal hebben voor de klanten van RDS of voor de samenleving als geheel indien die samenleving verslaafd blijft aan het te grote gebruik van olie en gas. Dit verweer is onderdeel van het breed door RDS gevoerde verweer van de dubbele uitdaging van de klimaataanpak en de universele toegang tot energie als respectievelijk Doel 13 en Doel 7 van de Duurzame Ontwikkelingsdoelen.
106. Dit onderwerp is door Milieudefensie c.s. zeer uitgebreid geadresseerd in haar pleitnotitie nummer 5. Het komt erop neer dat de gehele wereldgemeenschap de mening is toegedaan dat het voorkomen van gevaarlijke klimaatverandering randvoorwaardelijk is voor alle nationale en internationale 17 ontwikkelingsdoelen en dat zij daarom ter voorkoming van dat gevaar beleid zullen moeten voeren dat gericht is op het grootschalig verplaatsen van geldstromen naar energie-efficiency en naar duurzame energie zodat het alomvattende gevaar van gevaarlijke klimaatverandering wordt voorkomen en de wereld van klimaatneutrale energie

---

⁴⁶ Hoge Raad in Urgenda zaak onder 5.7.7

⁴⁷ Openingspleidooi, pleitnotitie 1, par. 130-147

wordt voorzien, hetgeen technisch en economisch ook mogelijk is. Daar waar RDS als een van de grootste CO₂-vervuilers ter wereld haar verantwoordelijkheid heeft te nemen om de emissies van de Shell groep terug te brengen, zodat onder meer een lock-in van fossiele infrastructuur wordt voorkomen die de transitie zo goed als onmogelijk maakt, zo zullen staten ook hun deel van de verantwoordelijkheid moeten nemen zodat ook vanuit die kant leiding wordt gegeven aan een transitie rondom energie-efficiency, klimaatneutrale energie en gedragsverandering van mensen. Er is universele consensus over de kaders waarbinnen geopereerd moet worden om gevaarlijke klimaatverandering te voorkomen en binnen die kaders zullen staten dus hun beleid moeten aanpassen en de samenleving moeten voorbereiden op de veranderingen die noodzakelijk zijn. Die verantwoordelijkheid hoeft RDS echter niet te dragen en hoeft ook uw rechtbank niet te dragen, zoals uitgebreid in de 5^e pleitnotitie is toegelicht, reden waarom de rechtbank ook niet terughoudend hoeft te zijn bij het opleggen aan RDS van het gevorderde, zoals in dat pleitdeel is toegelicht.

Het subsidiaire en meer subsidiaire reductiepercentage van 35% respectievelijk 25% per 2030

107. Kom ik op het laatst te spreken onderwerp, te weten de voor 2030 subsidiair en meer subsidiair gevorderde reductiepercentages van 35% respectievelijk 25%. Ten aanzien van deze vorderingen geldt behoudens het aangepaste reductiepercentages exact hetzelfde als door Milieudefensie c.s. is toegelicht ten aanzien van de reductievordering van 45% in 2030.
108. Milieudefensie c.s. heeft de subsidiaire en meer subsidiaire vordering met pijn in het hart toegevoegd aan het petitum. Er kan volgens Milieudefensie c.s. namelijk geen misverstand bestaan over de noodzaak om het scenario te volgen dat via een emissiereductie van 45% in 2030 als tussenstation, tot een netto nul emissie wereld in 2050 moet leiden. Dit is immers het enige scenario dat nog een 50% kans geeft op het beperken van de opwarming tot 1,5° en een 85% kans geeft dat de opwarming tot 2°C kan worden beperkt.
109. Omdat omgekeerd dit scenario ook al een 15% kans geeft dat de aarde toch met meer dan 2°C zal opwarmen, is dit naar de mening van Milieudefensie c.s. het enige scenario dat nog een zo groot mogelijke kans geeft dat de ernstigste gevolgen van klimaatverandering voor mens en milieu en de schending van mensenrechten die daarmee verbonden zal zijn, te voorkomen.
110. Niettemin heeft Milieudefensie c.s. gemeend er goed aan te doen ook een scenario uit te werken dat niet meer gericht is op het beperken van een opwarming van 1,5°C en dat zich uitsluitend richt op het beperken van de opwarming van de aarde tot well below 2°C. In dat geval zou uw rechtbank dus besluiten dat een opwarming van meer dan 1,5°C te rechtvaardigen is maar dat de opwarming wel ruim onder de 2°C moet blijven omdat dit de absolute bovengrens is van de Parijsdoelstelling.
111. Dat roept de vraag op welk reductiepad zou moeten worden gevolgd indien RDS zich niet zou hoeven te richten op de 1,5°C doelstelling, deze mag negeren en zich uitsluitend zou hoeven te richten om proportioneel bij te dragen aan het beperken van de opwarming tot ruim onder de 2°C.

112. Wat daarvoor nodig zou zijn kan worden teruggevonden in het Emission Gap rapport van UNEP dat drie doelstellingen naast elkaar heeft gesteld, te weten de oude 2°C van voor het Parijs Akkoord, de 1,5°C doelstelling van het Parijs Akkoord en het well below 2°C dat in het Parijs Akkoord als nieuwe bovengrens is aangegeven.⁴⁸
113. UNEP heeft de well below 2°C doelstelling ingevuld als een 66% kans dat de opwarming van de aarde niet meer dan 1,8°C zal zijn. Daarbij houdt UNEP hetzelfde kanspercentage van 66% aan dat voorheen, dus pre-Parijs, voor de oude 2°C doelstelling werd aangehouden. Dat kanspercentage van 66% is ook in de Urgenda zaak toegepast ten aanzien van de 2°C doelstelling.⁴⁹ Zoals we zo zullen zien geeft ook het International Energie Agentschap (IEA) eenzelfde uitleg aan het “well below 2°C” scenario.
114. Om die redenen lijkt het Milieudefensie c.s. het meest aangewezen om de uitleg van UNEP en het IEA aan te houden en het well below 2°C gelijk te stellen met een scenario dat een 66% kans heeft om de opwarming van de aarde te beperken tot 1,8°C. Dat lijkt Milieudefensie c.s. te meer aangewezen omdat naar normale uitleg een opwarming van 1,9°C niet kan kwalificeren als een opwarming die ruim onder de 2°C blijft. Een opwarming van 1,7°C zou daaronder zeker wel te begrijpen zijn zodat een opwarming van 1,8°C ook echt als de absolute bovengrens moet worden beschouwd.
115. UNEP geeft aan dat bij het 1,8°C scenario een maximaal koolstofbudget hoort van tussen de 600 en 900 Gt.⁵⁰ Indien van deze bandbreedte vervolgens ook weer de bovengrens wordt opgezocht, dan resteert dus nog maximaal een carbon budget van 900 Gt.
116. Het International Energie Agentschap (IEA) is van dit maximum carbon budget dat hoort bij een 66% kans op 1,8°C uitgegaan en heeft op basis daarvan het zogeheten Sustainable Development Scenario ontwikkeld. Dat Sustainable Development Scenario is door het IEA in hoofdstuk 2 van haar World Energy Outlook van 2019 verder uitgewerkt. Milieudefensie c.s. heeft dit hoofdstuk als productie 306 overgelegd.
117. Het IEA omschrijft dit scenario in haar WEO 2019 als volgt:

“The Sustainable Development Scenario is constructed on the basis of limiting the temperature rise to below 1.8°C with a 66% probability [...] The Sustainable Development Scenario adopts a principle of early action and sees energy sector CO₂ emissions peak immediately at around 33 Gt, and then fall at an average of 3,8% per year to less than 10 Gt by 2050, on course to net zero by 2070. In the Sustainable Development Scenario, the cumulative level of CO₂ that is emitted between 2018 and 2070 is 880 Gt.”⁵¹

---

⁴⁸ Productie 274, p.22-23

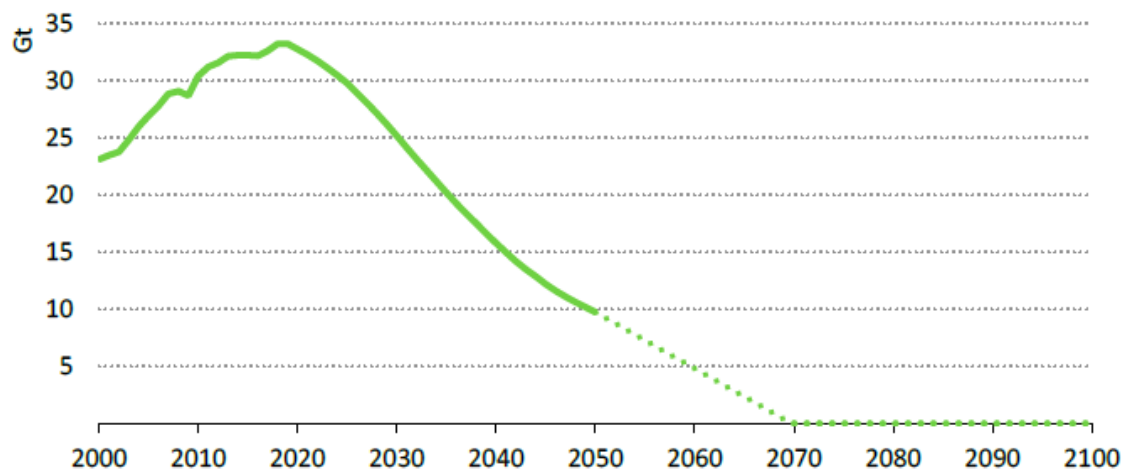
⁴⁹ Zie ook in de Urgenda zaak de rechtbank onder 2.19 en 4.21, het gerechtshof onder 12 en de Hoge Raad onder 12, zie verder de dagvaarding 45-48 waarin is toegelicht dat en waarom in de Urgenda zaak is geoordeeld op basis van de oude 2°C doelstelling. Zie ook Hoge Raad 7.2.7-7.2.11

⁵⁰ Productie 274, p.23

⁵¹ Productie 306, p.88

118. Het IEA heeft daarbij met de volgende figuur inzichtelijk gemaakt welke emissiereductiepad in de energiesector gevolgd moet worden om binnen het koolstofbudget van 880 Gt CO₂ te blijven.

Figure 2.5 ▶ Energy-related CO₂ emissions in the Sustainable Development Scenario to 2050 and extended pathway to 2100

Energy-related CO₂ emissions are less than 10 Gt in 2050, on course for net zero by 2070. If emissions remain at zero after 2070, this would provide a 66% chance of limiting the temperature rise to below 1.8 °C.

119. Het IEA beschrijft ten aanzien van het Sustainable Development Scenario dat, zoals ook uit de grafiek blijkt, de CO₂ emissies van 33 Gt CO₂ moeten dalen naar 25 Gt CO₂ in 2030.⁵² Dat is een reductie van 25% ten opzichte van het niveau in 2019. Met andere woorden: die reductie van 25% per 2030 is nodig om de doelstelling van netto nul CO₂ emissies per 2070 te halen en om daarbij binnen het koolstofbudget van 880 Gt CO₂ te kunnen blijven.
120. Het IEA laat met dit scenario dus zien wat nodig is om per 2030 in de energiesector te bereiken indien van het grootst mogelijke koolstofbudget wordt uitgegaan dat nog past bij een 66% kans op een beperking van de opwarming tot 1,8°C. Dat vergt een 25% reductie in 2030 en het bereiken van netto nul emissies in 2070, met inachtneming van het aangegeven tussenstation in 2050. Ook het IPCC geeft aan dat voor een netto nul scenario in 2070 mondiaal een 25% reductie per 2030 moet zijn bereikt.⁵³

⁵² Productie 306, p.80: "Global energy related decline rapidly, in line with the objectives of the Paris Agreement. They reach 25 Gt in 2030, reduce to under 10 Gt in 2050, and are on track for net zero in 2070", (onderstreeping adv.)

⁵³ Productie 135, p.12 onder C.1

121. Milieudefensie c.s. meent dat aan RDS in alle gevallen tenminste een reductieverplichting van 25% per 2030 dient te worden opgelegd. Met die minimale reductie van 25% worden de grenzen opgezocht van wat ten uiterste nog als een invulling van de temperatuuroelstelling van Parijs kan worden beschouwd.
122. Dit scenario van het IEA, dat de uitersten opzoekt, is door het IEA in 2020 aangevuld met het al eerder besproken “Net Zero Emissions by 2050 (NZE2050)” scenario. Dit nieuwe scenario komt in 2050 op netto nul uit en vereist de 45% reductie per 2030 die Milieudefensie c.s. primair vordert.⁵⁴
123. Ik heb tot nu de primaire reductievordering behandeld die uitgaat van 45% in 2030 en netto nul in 2050, en de meer subsidiaire vordering die uitgaat van 25% in 2030 en netto nul in 2070. Met die twee uitersten is de breedte van scenario’s weergegeven. Die reductiebandbreedte is voor 2030 dus de bandbreedte van 45-25%. De bandbreedte voor het jaar waarin het netto nulpunt moet worden bereikt, ligt tussen 2050-2070.
124. Kom ik nu toe aan de subsidiaire vordering van een 35% reductie in 2030, welke reductiepercentage van 35% geënt is op een scenario dat op netto nul emissies in 2060 uitkomt.
125. De subsidiaire vordering van 35% in 2030 is gebaseerd op een scenario dat zowel voor 2030 als voor het te bereiken netto nul punt, het midden aanhoudt van de hiervoor genoemde bandbreedtes. De subsidiaire vordering gaat mede van die 35% in 2030 uit omdat dit percentage van 35% ook door het IEA wordt aangehouden in haar zogeheten Below 2 Degree Scenario. In dat scenario, dat terug te vinden is op pagina 33 van het door RDS als productie RK-10 overgelegde IEA rapport, gaat het IEA uit van een daling naar 21 tot 22 Gt in 2030. Dat is een reductie van circa 35% ten opzichte van het door het IEA gehanteerde startpunt van 33 Gt (zie figuur 1.9). Het aanhouden van het reductiepercentage van 35% per 2030 als het midden van de maximale bandbreedte en gericht op netto nul emissies in 2060, zou voor de rechtbank daarmee een uitkomst kunnen zijn voor het geval de rechtbank aanleiding zou zien om bij geen van de beide uitersten aan te sluiten.
126. De rechtbank zou dit aangewezen kunnen vinden omdat RDS bij haar eigen Net Carbon Footprint ook ambitie uitgaat van het mondiale scenario waarin uiterlijk in 2060 het netto nulpunt wordt bereikt. Ik haal de eerder geciteerde woorden van de heer Ben van Beurden nog een keer aan, citaat,
- “Global society, overall, may have until around 2060 to reach net-zero emissions. But Shell recognizes that it stands within a section of society that needs to move faster. And so that is what we intend to do [...] By 2050, Shell intends to be a net-zero emissions energy business.”⁵⁵*
127. Van Beurden heeft daarbij ook namens RDS aangegeven dat het technisch en economisch haalbaar is om mondiaal het netto nulpunt in 2060 te bereiken.⁵⁶

---

⁵⁴ Productie 336

⁵⁵ Productie RK-32B, p.5 bovenaan

128. De haalbaarheid van het bereiken van netto nul emissies in 2060 erkent RDS ook al langer, zo mag althans worden afgeleid uit het rapport Mission Possible uit 2018 van de Energy Transitions Commission (ETC). Dat rapport is door RDS als productie RK-9 in het geding gebracht en zij hecht daar evident grote waarde aan omdat RDS in de conclusie van antwoord toelicht dat zij deze Commissie mee heeft opgericht. RDS stelt daarbij ook dat de voorzitter van RDS, de heer Chad Holiday, tevens commissaris is van deze Energy Transitions Commission.⁵⁷ In het Mission Possible rapport van deze Commissie (afgekort ETC) is te lezen, citaat:

*“To achieve even the 2°C goal, and to have any chance of reaching the aspired 1,5°C limit, it is essential for energy and industrial systems to achieve net-zero CO₂-emissions within themselves – i.e. without permanently relying on offsets from the land-use sector. The ETC strongly believes that this is achievable by 2050 in developed economies and 2060 in developing economies.”*⁵⁸ (onderstreping adv.)

129. Het Mission Possible rapport geeft dus aan er sterk in te geloven dat ten laatste in 2060 het mondiale netto nulpunt kan worden bereikt. In de samenvatting van het Mission Possible rapport wordt bovendien verduidelijkt dat zelfs de moeilijkste industriële sectoren (“the harder-to abate sectors”) zoals de staal- en cementindustrie al in 2050 het netto nulpunt kunnen bereiken en tegen een economische kostprijs van minder dan 0,5% van het mondiale GDP en met een minimale impact op de levensstandaarden van consumenten. Kortom, het bereiken van netto nul emissies in 2060 is haalbaar en betaalbaar.

130. Indien de rechtbank tot de conclusie zou komen dat er geen juridische verplichting is voor RDS om proportioneel bij te dragen aan het bereiken van het netto nulpunt in 2050, maar de rechtbank wel een verplichting zou zien om bij te dragen aan het bereiken van netto nul emissies in 2060 dan ligt het voor de hand dat ook voor de reductie van 2030 het midden van de daarvoor gegeven bandbreedte wordt aangehouden zodat ook in het midden van de uiterste koolstofbudgetten wordt gebleven. Vandaar de subsidiair geëiste reductie van 35% in 2030.

131. Dat gezegd hebbende is en blijft Milieudefensie c.s. echter van mening dat zelfs in een scenario van netto nul emissies in 2060, het primair voor de hand blijft liggen om voor 2030 een 45% reductie van RDS te vorderen. Dit omdat RDS in staat is deze 45% reductie te bereiken, daarmee door RDS cumulatief gezien zo min mogelijk CO₂ wordt uitgestoten over de periode tot het netto nulpunt in 2060, en het ook redelijk is dit van RDS te eisen gelet op het teveel aan cumulatieve CO₂ emissies dat RDS sinds 2007 is blijven uitstoten.⁵⁹ Een 45% reductie per 2030 is verder niet alleen nodig voor het nog kunnen halen van het netto nulpunt in 2050, maar het vergroot tevens de kans dat in ieder geval het nulpunt in 2060 of 2070 wordt bereikt.

---

⁵⁶ Productie RK-32B, p.3

⁵⁷ Conclusie van antwoord par. 169 en voetnoot 236

⁵⁸ Productie RK-9, p.15

⁵⁹ Zie hierover uitgebreid de akte van 6 november

132. In dat verband wenst Milieudefensie c.s. tot slot ook nog te wijzen op de waarschuwing van het IPCC dat de wereld zich niet rijk moet rekenen met de gepresenteerde maximale koolstofbudgetten. Volgens het IPCC moet er rekening mee worden gehouden dat door de verdere opwarming er deze eeuw waarschijnlijk ook zogeheten positieve feedbackloops in het klimaatsysteem zullen ontstaan. Dat betekent dat de natuur door de verdere opwarming per saldo minder CO₂ zal opnemen en/of door de opwarming meer CO₂ zal uitstoten. Om die reden zou volgens het IPCC uit voorzorg op ieder koolstof budget circa 100 Gt CO₂ in mindering moeten worden gebracht.⁶⁰ Om die reden zou niet van de maximaal beschikbare koolstofbudgetten moeten worden uitgegaan.
133. Alles wijst er daarom op dat aan RDS het primair gevorderde moet worden opgelegd, zelfs in de scenario's die later dan 2050 op het netto nulpunt uitkomen. Deze te nemen voorzorg heeft ook alles te maken met het feit dat het komend decennium allesbepalend is in de strijd tegen gevaarlijke klimaatverandering. Dat wordt afsluitend ook in het Mission Possible rapport van de Energy Transitions Commission onderstreept, citaat:
- “Action over the next decade will be vital, both to deliver the early emissions reductions needed to limit the growing stock of CO₂ in the atmosphere, and to make it possible to reach net-zero emissions from the energy and industrial systems by mid-century [...] this vital and technically possible transition will not be achieved unless policymakers, investors and businesses jointly take immediate and forceful action to transform economic systems.”*
134. En daarmee ben ik weer terug bij wat ik in mijn openingspleidooi al heb verduidelijk, namelijk dat het komend decennium allesbepalend is voor de toekomst van de mensheid en het milieu. RDS heeft een zodanig belangrijk aandeel in het bepalen van die toekomst, dat zij om alle door Milieudefensie c.s. aangehaalde redenen en omstandigheden verplicht moet worden haar controle over de Shell groep zodanig aan te wenden dat de scope 1,2 en 3 emissies van de Shell groep in 2030 met minimaal 45% zullen zijn gedaald.

Advocaat

Deze zaak wordt behandeld door mrs. R.H.J. Cox, D.M.J. Dexters, A.J.M. van Diem en S.J. Keuls
Paulussen Advocaten te Maastricht

---

⁶⁰ IPCC, productie 136, p.113